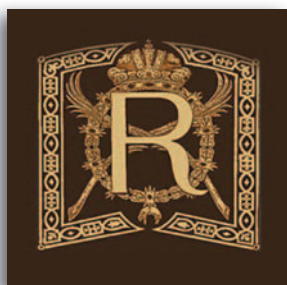

Slavnosti Řádu zlatého rouna v Praze roku 1585

Na počátku června roku 1585 zažila Praha jednu z největších slavností, jaká se zde udála během celého 16. století. Novopečené císařské sídelní město (připomeňme, že Praha jím byla od roku 1583 do roku 1612) se totiž stalo dějištěm předávání Řádu zlatého rouna.

TEXT — JAN BAŤA

Mezi nově přijatými rytíři tohoto exkluzivního aristokratického spolku nebyl nikdo menší než sám císař Rudolf II. (1552–1612). Společně s ním pak byl řád propůjčen i jeho bratru, arcivévodovi Arnoštu Habsburskému (1553–1595), a strýci – arcivévodovi Karlu II. Štýrskému (1540–1590). K trojici Habsburků později přibyl i nejvyšší purkrabí českého království Vilém z Rožmberka (1535–1592) a nejvyšší štolba Linhart IV. z Harrachu-Rohrau (1514–1590).

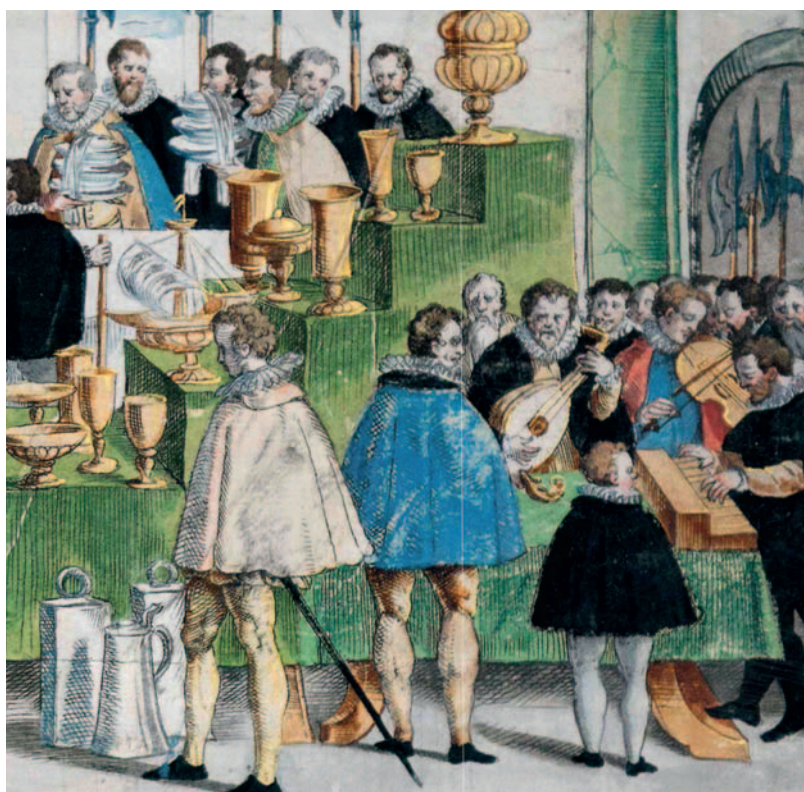
Řád zlatého rouna, jeho účel a význam

Dříve než se zaměříme na vlastní slavnost, je na místě říci několik slov o samotném řádu. Ten byl založen 10. ledna 1430 burgundským vévodou Filipem Dobrým (1419–1467) za účelem kultivace ideálu křesťanského rytíře, dle vévodových vlastních slov „pro dokonalou lásku, kterou chováme ke vznešenému stavu a rytířskému

řádu, ke chvále našeho všemohoucího Stvořitele a Vykupitele, k úctě jeho slavné Matky Panny a ke cti svatého Ondřeje, slavného apoštola a mučedníka, a k povznesení víry a svatě církve a k praktikování ctností a dobrých návyků.“

Řád se zrodil v po všech stránkách turbulentní době – mezi Anglií a Francií zuřila tzv. Stoletá válka,

církev prožívala papežské schisma a její integritu ohrožovalo také české husitství. Není proto divu, že burgundský vévoda – jeden z nejobratnějších politických hráčů své doby – ustavil společenství kultivovaných aristokratů meče i ducha, kteří by příkladem vlastního ctnostného života hájili základní křesťanské hodnoty. Spíše než vojenskou

Anthoni Bays: Slavnostní banket Řádu zlatého rouna (detail s rudolfínskou kapelou).

Řád zlatého rouna.

aliancí tak byl tento spolek jakýmsi duchovním bratrstvem a nic na tom nezměnilo ani dobytí Konstantinopole Osmanskými Turky roku 1453, jež na čas oživilo debaty o křížových výpravách. Řádovým symbolem se stalo zlaté beráncí rouno, jež v sobě nese několikero významů. Předně to je odkaz na mytického lásona, který měl se svými Argonauty za úkol přivést z maloasijské Kolchidy zlaté rouno. Tento hrdinský symbol má však i křesťanské konotace. Jako rouno Gedeonovo symbolizuje Pannu Marii, christologicko-eucharistický význam pak nese coby Beránek Boží.

Suverénem řádu byl burgundský vévoda, jehož spolubratry bylo čtyřiaadvacet aristokratů. V rané fázi své existence měl tedy řád 25 členů. Již roku 1431 byl ovšem jejich celkový počet zvýšen na jedenatřicet a od roku 1517 se ustálil na jedenapadesáti členech. Řád byl jednotlivým osobnostem pouze propůjčován po dobu jejich pozemského života. Po smrti každého rytíře se tedy insignie měla vrátit zpět do rukou suveréna. Organizaci spolku zajišťovali čtyři úředníci, kteří však nepatřili mezi členy řádu – kancléř (*chancelier*), pokladník (*trésorier*), sekretář (*greffier*) a herold (*roi d'armes*). Výroční setkání, nazývané kapitula, trvalo pět dní a zprvu začínalo v předvečer svátku sv. Ondřeje, jež připadá na 30. listopadu. Protože však

vzhledem k roční době bylo cestování na větší vzdálenosti obtížné, byly řádové kapituly přesunuty na příhodnější jarní období (počátek května).

Kapituly měly pevně daný program sestávající z duchovní a světské části. Duchovní rozměr slavnosti propůjčovaly předepsané církevní obřady konané ráno a odpoledne. První den to byly nešpory ze svátku sv. Ondřeje, den poté mše k počtě sv. Ondřeje a officium za mrtvé. Třetí den se pak rytíři sešli na Requiem za zemřelé členy řádu a také k nešporám k počtě Panny Marie. Čtvrtý den byl vyhrazen mariánské mši a nešporám k Duchu svatému. Poslední – pátý – den byl duchovní program zakončen mší k počtě Ducha svatého. Žádný z těchto obřadů se pochopitelně neobešel bez hudby. Vzhledem k tomu, že na burgundském vévodském dvoře byli zaměstnáni ti nejlepší hudebníci své doby, určitě zde zněla vedle jednohlasého gregoriánského chorálu i hudba vícehlasá. Svědčí o tom i některé dochované skladby z pera věhlasných franko-vlámských skladatelů, jako např. Guillaume Dufaye (c1398–1474), Pierra de la Rue (c1460–1518), Alexandra Agricoly (c1446–1506), Josquina Desprez (c1450/55–1521) ad. Profánní část kapitul byla neméně důležitá a sestávala z turnajů, banketů a dalších opulentních světských radovánek.

Po smrti posledního burgundského vévody Karla Smělého (1477) přešel řád do rukou Habsburků, kteří se stali pokračovateli burgundských tradic skrze sňatek Maxmiliána I. (1459–1519) s Karlovou dcerou Marií Burgundskou (1457–1482). Pod habsburským vedením se organizace řádu proměnila, neboť habsburští panovníci používali řád spíše jako prostředek své dynastické politiky. Proto také španělský král Filip II. (1527–1598), šestý suverén řádu, zcela zrušil roku 1559 řádové kapituly a rozhodování o budoucích členech tak bylo výhradně v jeho rukou. Řád zlatého rouna má svou kontinuitu až do dnešní doby. Od roku 1701 však existují dvě nezávislé větve řádu – španělská a rakouská.

Zlaté rouno a Čechy

Jak bylo řečeno výše, Řád zlatého rouna byl exkluzivním spolkem rytířů z řad evropských panovnických dynastií a nejvyšší aristokracie a těšil se vynikající prestiží. Mezi tuto elitu patřili také členové z českých zemí. Jako první to byl český a uherský král Ludvík Jagellonský (1506–1526), jemuž byl řád udělen během osmnácté řádové kapituly v Bruselu roku 1516. Na předposlední dvaadvacáté kapitule v Antverpách roku 1555 byli mezi řádové rytíře přijati český místodržitel arcivévoda Ferdinand Tyrolský (1529–1595) a nejvyšší kancléř českého království Vratislav II. z Pernštejna (1530–1582).

Řád zlatého rouna tak nebyl v Čechách zcela neznámý, ovšem do širšího povědomí se v českých zemích dostal až díky pražské ceremonii ve dnech 2. a 3. června roku 1585, významné a spektakulární záležitosti, která se řadí mezi největší zdejší festivity 16. století. V pozadí její organizace stál arcivévoda Ferdinand Tyrolský, jenž zároveň insignie předával jako zástupce suveréna řádu Filipa II. Výtvarné řešení oslav bylo svěřeno Giuseppe Arcimboldovi (1526–1593), věhlasnému malíři a dekoratérovi v habsburských službách.

Pražské slavnosti Řádu v roce 1585

O průběhu pražských slavností jsme zpraveni díky oficiálnímu tištěnému popisu, který na popud arcivévody Ferdinanda Tyrolského vytvořil jeho sekretář Paul Zehendtner z Zehendtgrubu a svými malbami doprovodil Anthoni Bays (1543–1615). Ty se dochovaly v několika variantách – jak v podobě

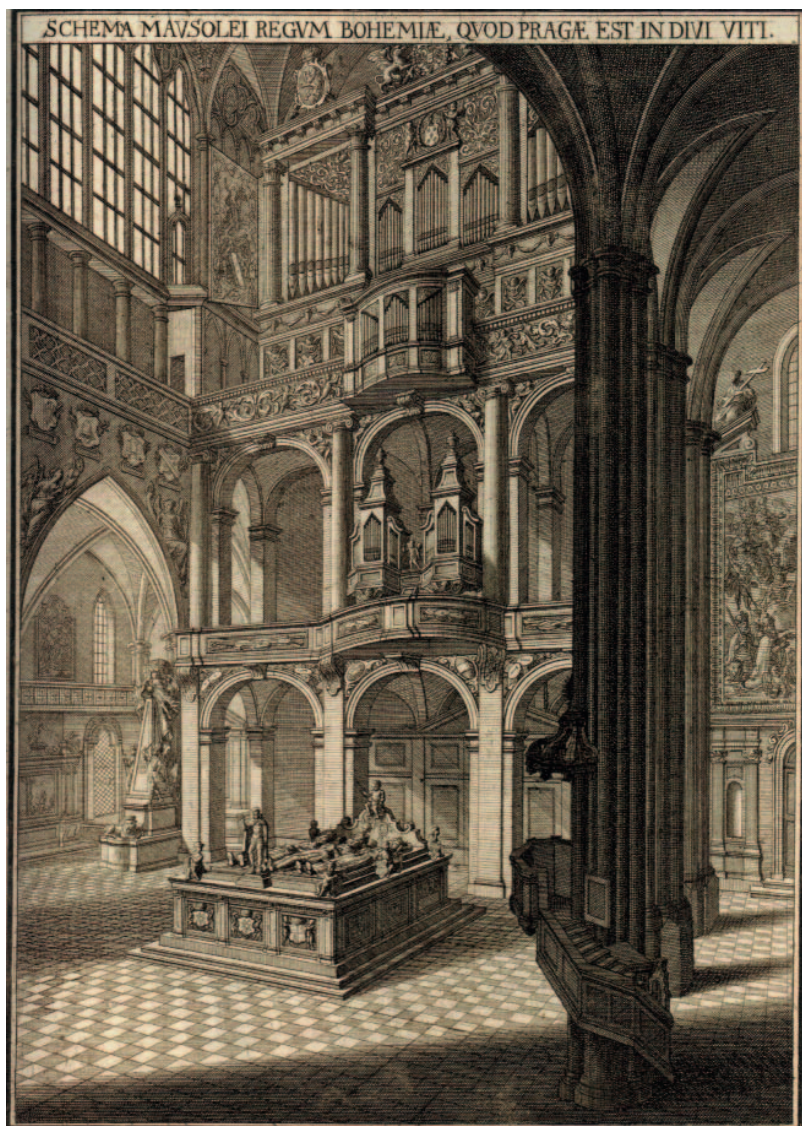
Antoni Bays: Střelecký turnaj Řádu zlatého rouna.

půvabných kolorovaných mědirytin přímo v tištěném vydání, tak i samostatně jako rozměrná vyobrazení. Ceremoniál oslavil svými latinskými básněmi mj. i Belgičan Jacob Vivarius, humanista, jenž tou dobou pobýval v Praze. Kromě vydaných popisů a oslavných básní však existuje i další množství jiných pramenů privátní povahy, které sloužily buď jako informace přímo pro suveréna řádu, nebo jako diplomatické depeše určené pro papeže a další významné politické veličiny.

Podobně jako jiné řádové festivity měla i ta pražská svou sakrální a profánní složku, jež doprovázela hudba. V neděli dne 2. června byl při slavnostní mši ve svatovítské katedrále udělen Řád zlatého rouna třem Habsburkům – císaři Rudolfovi II., arcivévodovi Arnoštovi a Karlovi II. Štýrskému. Z Zehentnerova popisu se dovídáme, že „když se vešlo do hlavního kostela na Hradě, byl zde již předem pro tento slavný akt připraven presbytář, který byl nádherně a velkolepě vyzdoben vzácnými pozlacenými tapisériemi a dalšími potřebami. Při vstupu Jeho císařského Veličenstva a ostatních vévodů a knížat se ozvali císařští bubeníci a trubači, kteří byli umístěni na kruchtě vedle velkých varhan.“ Mešní obřad, jehož součástí byla řádová ceremonie, celeburoval pražský arcibiskup Martin Medek (1538–1590). O hudebním doprovodu arcivévodův sekretář stručně praví, že „jeho císařského Veličenstva k tomu zjednalo krásnou hudbu pro čtyři různé sbory – z nich dva byly dole u kaplí a další dva na kruchtě u varhan – znějící sladce a vybraně“. Autorem oné vícesborové mše (jak uvidíme níže, nikoliv pro čtyři, ale „jen“ pro tři sbory) nebyl nikdo jiný než císařský kapelník Philippe de Monte (1521–1603). Zdá se, že se tato skladba bohužel nedochovala.

Musela však být notně působivá, neboť zanechala dojem i na řádového herolda Oudarda Cornu, alias Bourgogne (*1594), který v depeši Filipu II. do Madridu nadšeně napsal: „Byla tam také nevšední a jedinečná hudba, objednaná císařem od kapelníka, který před pár dnů napsal mši pro třináct hlasů, jež

byla zpívána třemi sbory, dvěma dole, v místě pro klérus – zpěváci promíchaní s trombóny a cinky – třetí nahoře u varhan doprovázených violami, dulciany a dalšími nástroji a skvělými zpěváky. Hudba zněla tak mocně a ozvěna z lodí způsobená hlasitým zpěvem byla taková, že se zdálo, jakoby hřímala sám Bůh.“ Sám Philippe de Monte ovšem s tříletým odstupem v jednom ze svých dopisů zhodnotil celou záležitost poněkud odlišně: „Předně varhany jsou oproti obvyklému ladění o půltón posunuté, což kapele činí velkou nepříjemnost, takže občas musí místo zpěvu křičet. Jednou se také stalo, že když jsme chtěli něco sladit dohromady – jako se to přihodilo tehdy, když Jeho císařské Veličenstvo přijímalo Řád zlatého rouna, kdy se zpívala mše pro tři sbory a všechny nástroje hrály –, nemohly se dotyčné varhany použít, protože byly o půl tónu výše, a muselo se s velkými obtížemi vypomáhat regálem

Pohled na Wohlmotovou kruchtou s renesančními varhanami (1772).

Antoni Bays: Předávání Řádu Zlatého rouna ve svatovítské katedrále (1585).

císařského veličenstva.“ Skladatelův povzdech tak poukazuje na problém, jemuž museli dlouhodobě čelit císařští varhaníci, kteří doprovázeli kapelu na evropsky proslulé katedrální varhany. Tyto těžkosti stály u zrodu vleklého sporu s varhanářem Albrechtem Rudnerem, jenž měl nástroj na starosti, a celá záležitost došla dokonce tak daleko, že se císařský varhaník Carl Luython (1557/8–1620) kvůli tomu s Rudnerem popral.

Pěsní soubor o svatovítské varhany však nechme do jiného článku a obraťme naši pozornost zpět k samotné slavnosti Řádu zlatého rouna. Po skončení mše v katedrále následoval ryze profánní program. Jako první byl na řadě banket v prostorách Pražského hradu. O něm jsme opět zpraveni nejen slovně, ale i obrazem. Z pohledu hudební historiografie je tento obraz velmi důležitý, neboť je zde zachycena část rudolfínské kapely, což je zároveň jediné vyobrazení tohoto hudebního tělesa, které máme. Hudebníci hrají instrumentální skladby, jež slouží jako pouhá kulisa k hodování vznešených stolovníků.

Až dosud byla slavnost určena toliko pozvaným hostům. Ani obyčejní pražané však nepřišli zkrátka. K jejich obdivu a pobavení sloužil večerní turnaj na Staroměstském náměstí. Podobných velkolepých turnajů zažila Praha během 16. století více, mimojiné i díky

Ferdinandu Tyrolskému, který měl pro tento typ renesančních kratochvílí obzvláštní slabost.

V pondělí 3. června byl Řád zlatého rouna propůjčen Vilémovi z Rožmberka a Linhartovi IV. z Harrachu-Rohrau. Obřad se konal opět ve svatovítské katedrále, ovšem s menší pompou, než tomu bylo předchozí den, kdy byl dekorován samotný císař. I v tomto případě následoval slavnostní banket na Hradě. Profánní program pak znovu pokračoval rytířským turnajem, tentokrát však již jen v prostorách Pražského hradu. Slavnosti pak zakončil střelecký turnaj na pohyblivý terč. Řádoví rytíři a vznešení hosté se poté přesunuli do bavorského Landshutu, kde byl ve čtvrtek 20. června 1585 slavnostně přijat i bavorský vévoda Vilém V. (1548–1626). Také tento ceremoniál doprovázely četné renesanční kratochvíle, jejichž vyvrcholením byl velkolepý ohňostroj.

Ozvěny oslav Řádu zlatého rouna v Praze

Řád zlatého rouna byl v Praze udělen ještě jednou a to roku 1596. Tehdy byl propůjčen habsburským arcivévodům (a pozdějším českým králům a římským císařům) Matyášovi (1557–1619) a Ferdinandovi Štýrskému (1578–1637) a sedmihradskému vévodovi Zikmundu Báthorymu (1572–1613). Už zde však chyběla osobnost typu

Ferdinanda Tyrolského, která by byla schopná zorganizovat celý aparát tak, aby tato událost zanechala v dějinách výraznější stopu.

V úvodu našeho článku bylo řečeno, že udílení Řádu Zlatého rouna v Praze roku 1585 náleží k největším renesančním slavnostem u nás. Je to zároveň nejlépe zdokumentovaná festivity, k níž máme jak písemné, tak obrazové prameny. O provedených hudebních skladbách máme bohužel jen obecné informace (i za ty je však hudební historik vděčný). Žádnou podobnou pompou již rudolfínská Praha nezažila, a proto ji můžeme směle nazvat poslední pražskou renesanční slavností vůbec. ✕

Co si dále přečíst?

BAŤA, Jan. Remarks on the Festivities of the Order of the Golden Fleece in Prague (1585). *Musicologica Brunensia* 51, 2016, s. 25–35.

BŮŽEK, Václav. Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem: šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků. České Budějovice 2006, s. 236–250.

LOBKOWICZ, František. Zlaté rouno v Čechách. *Heraldika a genealogie*, 24, 1991, s. 181–280.

SEMRÁD, Otto. Zlaté rouno v evropských zemích. *Heraldika a genealogie* 35, 2002, s. 49–64.